

Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού
Πετώντας με τις λέξεις

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΕΥΧΟΣ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Γ. Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή**

**υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κλεοπάτρα Διακογιώργη,
Λέκτορας του Πανεπιστ. Αθηνών
Θεόδωρος Μπαρής, *Εκπαιδευτικός*
Χαράλαμπος Στεργιόπουλος,
Εκπαιδευτικός
Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν,
Εκπαιδευτικός

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Γεωργία Κατσημαλή,
Αναπλ. Καθηγ. του Πανεπιστημίου
Κρήτης
Όλγα Μούσιου - Μυλωνά,
Σχολική Σύμβουλος
Ιωάννης Ντελής - Σμυρίλιος,
Εκπαιδευτικός

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Καλλιόπη Σηφακάκη,
Ζωγράφος - Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χριστίνα – Χρυσούλα Δελή

Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

**Πέτρος Μπερερής, Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Χρήστος Παπαρίζος, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

**Ειρήνη Χολέβα – Φιλιπποπούλου,
Σχολική Σύμβουλος**

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και

75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Κλεοπάτρα Διακογιώργη
Θεόδωρος Μπαρής
Χαράλαμπος Στεργιόπουλος
Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**

Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Πετώντας με τις λέξεις

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΕΥΧΟΣ

Τόμος 2ος

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μάθουμε: να περιγράψουμε γλωσσικά παιχνίδια.
- Θα μάθουμε επίσης:
 - ▶ Να χρησιμοποιούμε τις αόριστες αντωνυμίες.
 - ▶ Να φτιάχνουμε χρονικές προτάσεις χρησιμοποιώντας χρονικούς συνδέσμους.
 - ▶ Πότε μια λέξη χρησιμοποιείται κυριολεκτικά και πότε μεταφορικά.

► Λέξεις και εκφράσεις που έχουν σχέση με τις λέξεις γλώσσα και γράμματα.

- Θα γνωρίσουμε:

- Την ιστορία και τη σημασία της γλώσσας και της γραφής.

- Τη Νοηματική Γλώσσα.

... και όλα αυτά παίζοντας παιχνίδια με τις λέξεις!

Παιχνίδια με τις λέξεις

Παίζουν ο Κωστής κι ο Αλέξης
το παιχνίδι με τις λέξεις.

Γρύλος, γρίφος και γρι γρι,
να τρεις λέξεις από «γρι».

Κι άλλες να τελειώνουν σε «άνι»;
Πάει η γλώσσα τους ροδάνι...

Ο Αλέξης για ο Κωστής
θα 'ναι τάχα ο νικητής;

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αγέρα.

Πες ο ένας, πες ο άλλος,
πο, πο, σαματάς μεγάλος!

Τόσες λέξεις από «ρο»
πού τις βρήκαν; Απορώ...

Να κι ο Φάνης, να κι η Υβόνη.
Το παιχνίδι πια φουντώνει.

Κρυφακούει η μυγδαλιά,
σκάν' στα γέλια τα πουλιά...

Παν στον ουρανό ψηλά
κι όλη η γειτονιά γελά...

*Ντίνα Χατζηνικολάου
(από τη Νεότερη Σχολική Ανθολογία
του Θεόδωρου Α. Γιαννόπουλου,
εκδ. Ν. Δ. ΝΙΚΑΣ Α.Ε, Αθήνα, 1983)*

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις για να θυμηθείτε το παιχνίδι των παιδιών.

- Τι παιχνίδι παίζουν τα παιδιά;
- Πώς νομίζετε ότι παίζεται αυτό το παιχνίδι;
- Γιατί γινόταν μεγάλη φασαρία;
- Γιατί νομίζετε ότι γελούν τα πουλιά;
- Τι έγιναν οι λέξεις που είπαν τα παιδιά στο παιχνίδι;
- Μπορείτε να βρείτε τους στίχους στους οποίους ακούγονται ήχοι;

2. Πόσες στροφές έχει το ποίημα; Πόσους στίχους έχει η κάθε στροφή; Υπογραμμίστε τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.

3. Στο ποίημα διαβάζουμε:

«Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα».

Στους παραπάνω στίχους του ποιήματος οι «λέξεις» παρουσιάζονται σαν πουλιά που φτερουγίζουν και ταξιδεύουν. Οι λέξεις «φτερουγίζουν» και «ταξιδεύουν» χρησιμοποιούνται εδώ με την πραγματική τους σημασία;

Όταν μια λέξη ή μια φράση χρησιμοποιείται με την πραγματική της σημασία, λέμε ότι χρησιμοποιείται κυριολεκτικά.
π.χ. Τα πουλιά φτερουγίζουν στον αέρα.

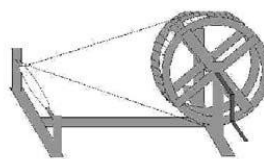
Αντίθετα, όταν μια λέξη ή μια φράση δε χρησιμοποιείται με την πραγματική της σημασία, λέμε ότι χρησιμοποιείται μεταφορικά.
π.χ. Οι λέξεις φτερουγίζουν στον αέρα.

Βρείτε στο ποίημα και αντιγράψτε τρεις στίχους όπου υπάρχουν μεταφορές.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. «Πάει η γλώσσα τους ροδάνι...» λέμε για όσους μιλούν γρήγορα και πολύ και μοιάζει η γλώσσα τους με το ροδάνι, το εργαλείο με το οποίο μαζεύεται το νήμα γρήγορα.

► Αντιστοιχίστε τις παρακάτω φράσεις μεταξύ τους για να δείτε πώς χρησιμοποιούμε τη λέξη γλώσσα και σε άλλες εκφράσεις.

Βγάζει γλώσσα.

**Άρχισε να μιλάει,
γίνεται ομιλητικός.**

**Δε βάζει γλώσσα
μέσα του.**

Μην το ξαναπείς.

**Η γλώσσα του
στάζει μέλι.**

**Μιλάει με
καλοσύνη.**

Λύθηκε η γλώσσα του.

**Δεν μπορούμε να
συνεννοηθούμε.**

Φάε τη γλώσσα σου!

**Μιλάει με άσχημο
τρόπο, με αγένεια.**

Μιλάμε άλλη γλώσσα.

Μιλάει ασταμάτητα.

► Γράψτε τώρα στο τετράδιό σας μια μικρή ιστορία χρησιμοποιώντας μια από τις παραπάνω εκφράσεις με τη λέξη γλώσσα.

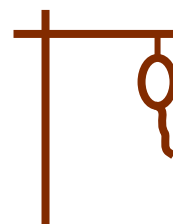
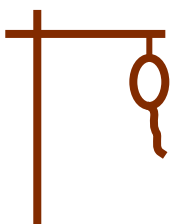

5. Συμπληρώστε τα γράμματα και ανακαλύψτε τις λέξεις του ποιήματος.

___ χ ___ δ ___ ___ έ ___ ε ___
___ φ ___ ς ___ ε ___ ___ ν ___ υ ___
___ π ___ ___ ___ λ ___ ο ___ α

6. Σας αρέσει το παιχνίδι της κρεμάλας; Τι θα λέγατε να παίξετε το παιχνίδι με το διπλανό σας; Διαλέξτε δύο λέξεις από το ποίημα που νομίζετε ότι θα τον δυσκολέψουν και ... το παιχνίδι αρχίζει!

Γλωσσική αυτοβιογραφία

Πώς πρωτογνώρισα, πώς πρωτοαντίκρισα στη ζωή μου τη Γλώσσα, δε θυμάμαι καλά καλά. Όταν άρχισα να πρωτολέω τα λόγια που λένε σήμερα κι οι κούκλες, όταν τους ζουλούνε το στομάχι τους, δεν ήξερα πως το πράγμα αυτό λέγεται: Γλώσσα. Έμαθα να μιλώ, όπως έμαθα να τρώω, να περπατώ και να τραβώ τα γένια του πατέρα μου. Όλοι μιλούσαν γύρω μου και μου φαινότανε πολύ φυσικό. Το μόνο που μου φαινότανε αφύσικο ήταν γιατί δε μιλούσε σαν εμένα κι η γάτα μας. Της έκανα πολλές τυραννίες, την τσίμπησα, της έσφιξα το λαιμό, τη μάδησα για να μιλήσει, μα επειδή και καλά δεν ήθελε να βγάλει λέξη, το πήρα απόφαση. Τότε

η μητέρα μου μου είπε πως η γάτα είχε τη δική της γλώσσα. Ήτανε η πρώτη φορά που έλαβα κάποια ιδέα πως υπάρχει μια γλώσσα που μιλούσα εγώ κι άλλη μια που μιλούσε η γάτα μας και πως με το στανιό δεν μπορούσα να την κάνω να μιλάει σαν κι εμένα.

Ύστερα άκουσα κι άλλους ανθρώπους, που μιλούσαν και δεν τους καταλάβαινα. Ήτανε ένας Ιταλός ψαράς, μια ξανθή δασκάλα κι ο γιατρός του σπιτιού μας. Όταν τους άκουγα, μ' έπτιαναν τα γέλια. Είχαν κι αυτοί τη γλώσσα τη δική τους, κι επειδή όλες οι ξένες γλώσσες μού φαίνονταν ένα πράμα, είχα την ιδέα πως η γάτα μας καταλάβαινε τι έλεγαν. Ύστερα η μητέρα μου μου είπε πως ο ψαράς μιλούσε ιταλικά, η δασκάλα γερμανικά κι

ο γιατρός στην καθαρεύουσα*.
Έπειτα τα συνήθισα όλα αυτά,
όπως συνηθίζει καθένας κάθε
παράξενο, και μου 'μενε η διασκέ-
δαση, όταν έβλεπα τον ψαρά, να
φωνάζω ξεκαρδισμένος, πίσω από
κανένα έπιπλο: πέσι! πέσι! όταν
έβλεπα τη δασκάλα: φροϊλάιν,
φροϊλάιν! κι όταν έβλεπα το γιατρό:
φέψη, φέψη. Το φέψη αυτό
υποθέτω τώρα πως ήθελε να πει:
αφέψημα*.

*καθαρεύουσα = η μορφή της
ελληνικής γλώσσας που ήταν η
επίσημη γλώσσα του κράτους ως
το 1976.

*αφέψημα = το ζεστό ρόφημα από
φύλλα ή άνθη φυτού που βράζονται
στο νερό.

Και περνούσα ωραία τον καιρό μου.

Ύστερα από κάμποσο καιρό, ο πατέρας μου με πήρε μια μέρα στα γόνατα του και μου είπε πως είναι καιρός ν' αρχίσω να μαθαίνω γράμματα. Την άλλη μέρα ήρθε ο δάσκαλος και μού 'φερε κάτι πλάκες, τετράδια, πετροκόντυλα και μολύβια. Τέτοια παιχνίδια δεν είχα δει ακόμα, τα πήρα στο χέρι μου, τα στριφογύριζα και τα

καμάρωνα. Ο δάσκαλος πήρε δυο καρέκλες, τις έβαλε κοντά στο τραπέζι, δίπλα δίπλα, κάθισε κοντά μου και μου είπε κάποια λόγια που δεν τα θυμάμαι. Δεν ξέρω γιατί, μα όταν άρχισε να μου μιλάει, θυμήθηκα το Ναπολιτάνο τον ψαρά και μ' έπιασαν τα γέλια. Ο δάσκαλος με χάιδεψε στην πλάτη με καλοσύνη, η μητέρα μου με μάλωσε. Ο δάσκαλος είπε τότε- το θυμάμαι καλά:

– Μη το μαλώνετε, κυρία. Έτσι είναι όλα τα παιδάκια. Όταν αρχίσουν να μαθαίνουν ελληνικά, τους φαίνονται παράξενα και γελούνε. Ύστερα συνηθίζουν.

Ο δάσκαλος είχε δίκιο. Όχι μόνο συνηθισα, μα σε λίγο καιρό έπαιζα στα δάχτυλα, παρατατικούς, υπερ-συντέλικους, μέσους μέλλοντες,

**δυϊκούς αριθμούς*: τῷ ἄνθρώπῳ,
τοῖν ἄνθρώποιν και χίλια δυο
πράγματα, που δεν τα θυμάμαι
σήμερα. Ἄρχισα να γίνομαι σοφός.**

*Παύλος Νιρβάνας, Τα Ἄπαντα,
30ος τόμος, εκδ. Χρήστου Γιοβάνη,
Αθήνα, 1968 (διασκευή)*

***δυϊκός αριθμός = γραμματικός
τύπος ονομάτων και ρημάτων της
αρχαίας ελληνικής γλώσσας που
δηλώνει δύο πρόσωπα ή πράγματα**

1. Ο συγγραφέας στη «γλωσσική αυτοβιογραφία» του γράφει πώς γνώρισε τη Γλώσσα.

- Με ποιο τρόπο ο συγγραφέας έμαθε να μιλάει;
- Πώς κατάλαβε ότι μόνο οι άνθρωποι μπορούν να μιλάνε;
- Πώς κατάλαβε ότι κάποιοι άνθρωποι δε μιλούν την ίδια γλώσσα με αυτόν;
- Πώς έμαθε ότι υπάρχουν διαφορετικές ξένες γλώσσες;
- Γιατί τον έπιαναν τα γέλια κάθε φορά που μιλούσε ο γιατρός;
- Γιατί θυμήθηκε το Ναπολιτάνο παρά όταν άρχισε να του μιλάει ο δάσκαλος;

2. Σκεφτείτε και εσείς μια ερώτηση που να έχει σχέση με το κείμενο και κάντε την στο διπλανό σας.

3. «Η γάτα μας έχει τη δική της γλώσσα». Μπορούμε, πιστεύετε, να πούμε ότι και τα ζώα έχουν «τη δική τους γλώσσα»; Συζητήστε για τον τρόπο που επικοινωνούν τα ζώα μεταξύ τους. Αναφέρετε κάποια δικά σας παραδείγματα.

4. Ο μικρός άρχισε να γίνεται

σοφός. Προσπαθήστε να διαβάσετε ένα απόσπασμα από την έκθεση που έγραψε με θέμα: «Μία έαρινή πρωΐα»:

«...Ὠραιάν τινα πρωϊαν
ἐβαδίζομεν παρὰ θῖν' ἄλός. Ὁ
οὐρανὸς προσεμειδία, τὸ κῦμα
ἔτυπτε τὴν ἀκτὴν, ἡ αὔρα
προσέπνεε θυμῆρης, οἱ πυργῖται
ἔψαλλον κεκρυμμένοι ἐπὶ τῶν
κλάδων καὶ αἱ πρῶται ἀκτῖναι
ἔστιζον τὸ κυανοῦν στερέωμα...»

► Τι παρατηρείτε; Καταλαβαίνετε τι περιγράφει; Υπογραμμίστε όσες λέξεις δε σας δυσκολεύουν.

► Συζητήστε με το δάσκαλό σας τις αλλαγές που έγιναν στην ελληνική γλώσσα μέσα στο χρόνο.

► Γράψτε δίπλα σε κάθε λέξη αυτή που ταιριάζει από αυτές που βρίσκονται μέσα στην παρένθεση:

(τὰ ὦτα, ὁ ὀφθαλμός, ἡ ρίζ, οἱ ὀδόντες, ἡ χεὶρ, ὁ παῖς)

τα δόντια:

τα αυτιά:

το μάτι:

το χέρι:

η μύτη:

το παιδί:

► Οι λέξεις που γράψατε ποιες ειδικότητες γιατρών σας θυμίζουν;

5. Ο συγγραφέας γέλασε όταν άκουσε για πρώτη φορά το δάσκαλο να του μιλάει στην καθαρεύουσα. Ο δάσκαλος όμως δε θύμωσε. Βρείτε και γράψτε τι είπε ο δάσκαλος εκείνη τη στιγμή.

.....

.....

.....

.....

.....

6. «Όταν άρχισα να πρωτολέω τα λόγια, που λένε σήμερα κι οι κούκλες όταν τους ζουλούνε το στομάχι τους δεν ήξερα. πως το πράγμα αυτό λέγεται: Γλώσσα.»

Υπογραμμίστε ποια από τις παρακάτω σημασίες της λέξης **γλώσσα** εννοεί ο συγγραφέας με την παραπάνω φράση.

- A.** Όργανο που βρίσκεται μέσα στο στόμα και το χρησιμοποιούμε για να καταλαβαίνουμε τις γεύσεις, να βγάζουμε ήχους κτλ.
- B.** Όλες οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να μιλάμε και να γράφουμε, καθώς και ο τρόπος που τις χρησιμοποιούμε.
- Γ.** Είδος ψαριού με πλατύ σώμα, που ψαρεύεται για το άπαχο και νόστιμο κρέας του.

Διαλέξτε μια από τις σημασίες της λέξης γλώσσα και γράψτε μια φράση. Μετά ζητήστε από το διπλανό σας να βρει για ποια γράψατε.

.....

.....

.....

7. Έχουν περάσει πολλά χρόνια από τότε που ο συγγραφέας «πρωτογνώρισε τη γλώσσα». Έτσι χρησιμοποιεί πολλές αόριστες αντωνυμίες για να περιγράψει πρόσωπα ή πράγματα που είτε δεν τα θυμάται είτε δε θέλει να τα ονομάσει είτε δεν τα ξέρει.

Συμπληρώστε τις προτάσεις με τις **αόριστες αντωνυμίες του κειμένου.**

🌸 «Ήτανε η πρώτη φορά που έλαβα ιδέα πως υπάρχει γλώσσα που μιλούσα εγώ κι που μιλούσε η γάτα μας».

🌸 «Ύστερα άκουσα κι ανθρώπους, που μιλούσαν και δεν τους καταλάβαινα. Ήτανε

..... Ιταλός ψαράς,
ξανθή δασκάλα κι ο γιατρός του
σπιτιού μας.».

🌸 «Έπειτα τα συνήθισα όλα αυτά,
όπως συνηθίζει
παράξενο».

🌸 «Ύστερα από καιρό, ο
πατέρας μου με πήρε
μέρα στα γόνατα του...».

🌸 «Την μέρα ήρθε ο
δάσκαλος και μού 'φερε
πλάκες, τετράδια, πετροκόντυλα
και μολύβια».

8. Να μερικές λέξεις που
έγραψε ο συγγραφέας όταν ήταν
μικρός σε κάποια έκθεσή του:

ενθυμούμαι, ιατρός, πατήρ,
ομιλώ, διδάσκαλος, διασκέδασις,
οικία, μήτηρ.

► Βρείτε και γράψτε για καθεμία από τις παραπάνω λέξεις την αντίστοιχή της στη νέα ελληνική.

.....
.....
.....

► Μπορείτε να βρείτε στη νέα ελληνική λέξεις που να προέρχονται από αυτές τις λέξεις της καθαρεύουσας;

Γράψτε μερικές:

.....
.....

Χορεύοντας με... ανήκουστους ήχους

Η Ευγενία είναι ένα δεκάχρονο πολύ έξυπνο κοριτσάκι, το οποίο δεν κληρονόμησε το «προνόμιο» να ακούει τους ήχους... Είναι με λίγα λόγια μέλος της κοινότητας των κωφών. Διαθέτει εκπληκτική εκφραστικότητα, κατέχει την «επίσημη γλώσσα» των κωφών, τη νοηματική γλώσσα και είναι πολύ καλή χειλεαναγνώστρια*. Τη γνώρισα τυχαία σε ένα πάρτι κωφών.

Η μικρή Ευγενία κάνει παρέα με κωφά και ακούοντα παιδιά και η

*** χειλεαναγνώστης,-τρια: αυτός που, χωρίς να ακούει, καταλαβαίνει τα λόγια κάποιου διαβάζοντας τις κινήσεις των χειλιών του**

πιο στενή της φίλη είναι ένα ακούον κοριτσάκι από την Κρήτη, η Στεφανία. Από την παρέα με την Ευγενία, η Στεφανία κατάφερε να μάθει αρκετά τη νοηματική γλώσσα, επομένως τίποτε δεν εμποδίζει την επικοινωνία τους. Το προηγούμενο καλοκαίρι, όταν είχε πάει στην Κρήτη για να περάσουν μαζί τις διακοπές, η Ευγενία εντυπωσιάστηκε πολύ από τα παπούτσια του μπαλέτου της Στεφανίας. Η Στεφανία τής εξηγούσε πως χορεύοντας νιώθει σαν να πετάει. Είδαν μαζί και τη βιντεοκασέτα από τις πρόβες της Στεφανίας στο μπαλέτο. «Θέλω και εγώ να νιώθω σαν να πετάω, όπως εσύ», είπε η Ευγενία στη φίλη της.

Έπειτα από λίγο καιρό, όταν γύρισε στην Αθήνα, η Ευγενία γράφτηκε κανονικά στη σχολή

μπαλέτου. Η δασκάλα του μπαλέτου τη δέχθηκε με χαρά και εξήγησε στα άλλα παιδιά πως η Ευγενία δεν ακούει τους ήχους, όπως τους ακούν εκείνοι αλλά πως ο χορός είναι πάνω από όλα «η γλώσσα του σώματος».

Η αρχή δεν ήταν εύκολη. Ο πρώτος ενθουσιασμός της Ευγενίας άρχισε να υποχωρεί. Φοβόταν μήπως δεν τα καταφέρνει. Σημαντικό ρόλο για να επιμείνει έπαιξαν ο πατέρας και η δασκάλα της. «Τίποτε δεν μας χαρίζεται στη ζωή. Ούτε στους κωφούς ούτε στους ακούοντες. Τα πάντα κατακτούνται με θάρρος και προσπάθεια», της είπε ο πατέρας της.

Έπειτα από ένα χρόνο και προπαντός χάρη στο πάθος της για το χορό, η Ευγενία έχει ενταχθεί με

πλήρη επιτυχία στην ομάδα μπαλέτου. Θα αναρωτηθείτε «μα πώς ακολουθεί το ρυθμό, αφού δεν ακούει τους ήχους;». Την ίδια ερώτηση έκανα και εγώ. «Τη μουσική τη νιώθω από τις δονήσεις, αφού υπάρχει ξύλινο πάτωμα στην αίθουσα», μου εξηγεί η Ευγενία.

Την ημέρα που τη γνώρισα ήταν κάπως αγχωμένη, διότι ετοιμαζόταν για την πρώτη της παράσταση. Στο θέατρο θα υπάρχει και διερμηνέας για τους κωφούς θεατές...

Φεύγοντας από το πάρτι ευχήθηκα στην Ευγενία «καλή επιτυχία». Στη Νοηματική Γλώσσα βέβαια.

Γκαζμέντ Καπλάνι, εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 23/06/2003 (διασκευή)

Το Αλφάβητό μου

Α

Β

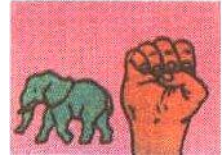
Γ

Δ

Ε

Ζ

Η

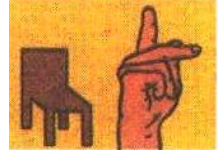
Θ

Ι

Κ

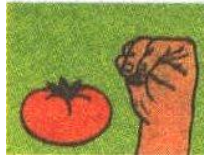
Λ

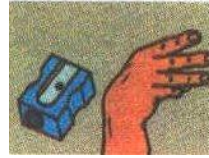
Μ

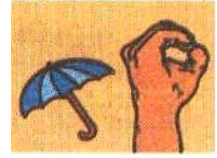
Ν

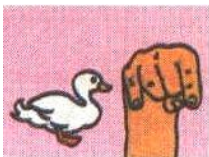
Ξ

Ο

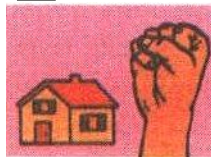
Π

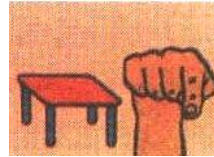
Ρ

Σ

Τ

Υ

Φ

Χ

Ψ

Ω

Το αλφάβητο προέρχεται από το έργο ΣΕΠΠΕ του Π.Ι.: «Νόημα στην Εκπαίδευση».

1. Αν βάλετε τις παρακάτω προτάσεις στη σωστή τους σειρά, θα περιγράψετε την Ευγενία και την προσπάθεια της να μάθει χορό, όπως παρουσιάζονται στο άρθρο.

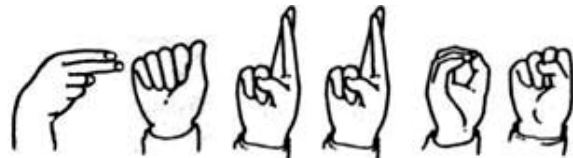
Αποφάσισε να μάθει χορό.	
Η γλώσσα της είναι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.	1
Μαθαίνει για το μπαλέτο από τη φίλη της τη Στεφανία.	
Ετοιμάζεται για την πρώτη της παράσταση χορού.	
Έχει φίλους κωφά και ακούοντα παιδιά.	
Με αρκετή προσπάθεια κατάφερε να χορεύει.	
Στην αρχή φοβόταν μήπως δεν τα καταφέρει.	

2. Η δασκάλα του μπαλέτου είπε στα παιδιά ότι: «ο χορός είναι πάνω από όλα η γλώσσα του σώματος». Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια της δασκάλας; Πώς μπορούν οι χορευτές να «μιλήσουν» με το σώμα;

3. Γράψτε τι χρειάστηκε η Ευγενία για να επιτύχει το στόχο της, διαβάζοντας τις λέξεις της Νοηματικής Γλώσσας:

— — — — —

— — — — —

4. Αν συναντούσατε κάπου την Ευγενία, πώς θα της λέγατε το όνομά σας στη Νοηματική Γλώσσα; Παρατηρήστε καλά το ελληνικό δακτυλικό αλφάβητο.

5. Απαντήστε στις ερωτήσεις με μια λέξη κάθε φορά από το κείμενο:

- Πώς γνώρισε την Ευγενία ο συντάκτης του άρθρου;
- Με ποιο τρόπο νιώθει η Ευγενία σαν να πετάει;
- Πώς τη δέχτηκε η δασκάλα του χορού;
- Πώς νιώθει τη μουσική;

Για να εκφράσουμε τον τρόπο, δηλαδή να απαντήσουμε στην ερώτηση πώς, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε:

- ▶ τροπικά επιρρήματα π.χ. έτσι, μαζί, αλλιώς, καλά, βιαστικά, κτλ.
- ▶ εκφράσεις που δηλώνουν τρόπο π.χ. σιγά σιγά, έτσι κι αλλιώς, έτσι κι έτσι, κτλ.
- ▶ μετοχές του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής που τελειώνουν σε -οντας ή -ώντας π.χ. Έφτασα στο σπίτι τρέχοντας και τραγουδώντας.
- ▶ λέξεις που συνοδεύονται από προθέσεις. π.χ. Πέρασε το δρόμο με προσοχή. Έκοψε το ψωμί χωρίς μαχαίρι.

Προθέσεις είναι οι άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και μαζί με αυτές φανερώνουν τρόπο, τόπο, χρόνο, ποσό, αιτία, κτλ. Οι προθέσεις είναι:

**Μονοσύλλαβες: με, σε, για, ως,
προς,
Δισύλλαβες: μετά, παρά, αντί,
από, κατά, δίχως, χωρίς,
Τρισύλλαβη: ίσαμε**

Οι μετοχές του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής που τελειώνουν σε –οντας και –ώντας γράφονται με ο, όταν αυτό δεν τονίζεται (π.χ. τρέχοντας) και με ω, όταν αυτό τονίζεται (π.χ. τραγουδώντας).

► Προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τις χρωματισμένες λέξεις στις παρακάτω προτάσεις, με τις λέξεις που είναι στην παρένθεση.

(χειροκροτώντας, αργά, προσπαθώντας, υπερήφανα, προσεχτικά, κοπιάζοντας)

🌸 Η Ευγενία κατάφερε να χορέψει
με πολύ κόπο και προσπάθεια.

.....

.....

🌸 Οι κινήσεις της γίνονταν χωρίς
βιασύνη και με προσοχή

.....

.....

🌸 Οι φίλοι της την συγχάρηκαν με
χειροκροτήματα στη Νοηματική
Γλώσσα.

.....

.....

🌸 Η δασκάλα της την κοίταξε με
υπερηφάνεια και την αγκάλιασε.

.....

.....

6. Η Ευγενία γνωρίζει καλά τη
Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, την
επίσημη γλώσσα των κωφών στην

Ελλάδα. Συμπληρώστε τα κενά των προτάσεων με το επίθετο επίσημος, -η, -ο, συζητώντας κάθε φορά τη διαφορετική σημασία που έχει το επίθετο μέσα στην πρόταση.

🌸 Η 25η Μαρτίου είναι αργία.

🌸 Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων δεν έχει ανακοινωθεί ακόμα.

🌸 Η δήμαρχος κήρυξε την έναρξη των αγώνων.

🌸 Στη γαμήλια τελετή οι καλεσμένοι έπρεπε να φορούν ρούχα.

🌸 Οι σχολικοί αγώνες έγιναν με τους κανονισμούς των αθλημάτων.

🌸 Στη σχολική γιορτή, οι καλεσμένοι κάθισαν στην πρώτη σειρά.

7. Βρείτε στο άρθρο και αντιγράψτε τα λόγια που είπε ο πατέρας στην Ευγενία, όταν αυτή φοβήθηκε ότι δε θα τα κατάφερνε στο μπαλέτο.

.....

.....

.....

.....

.....

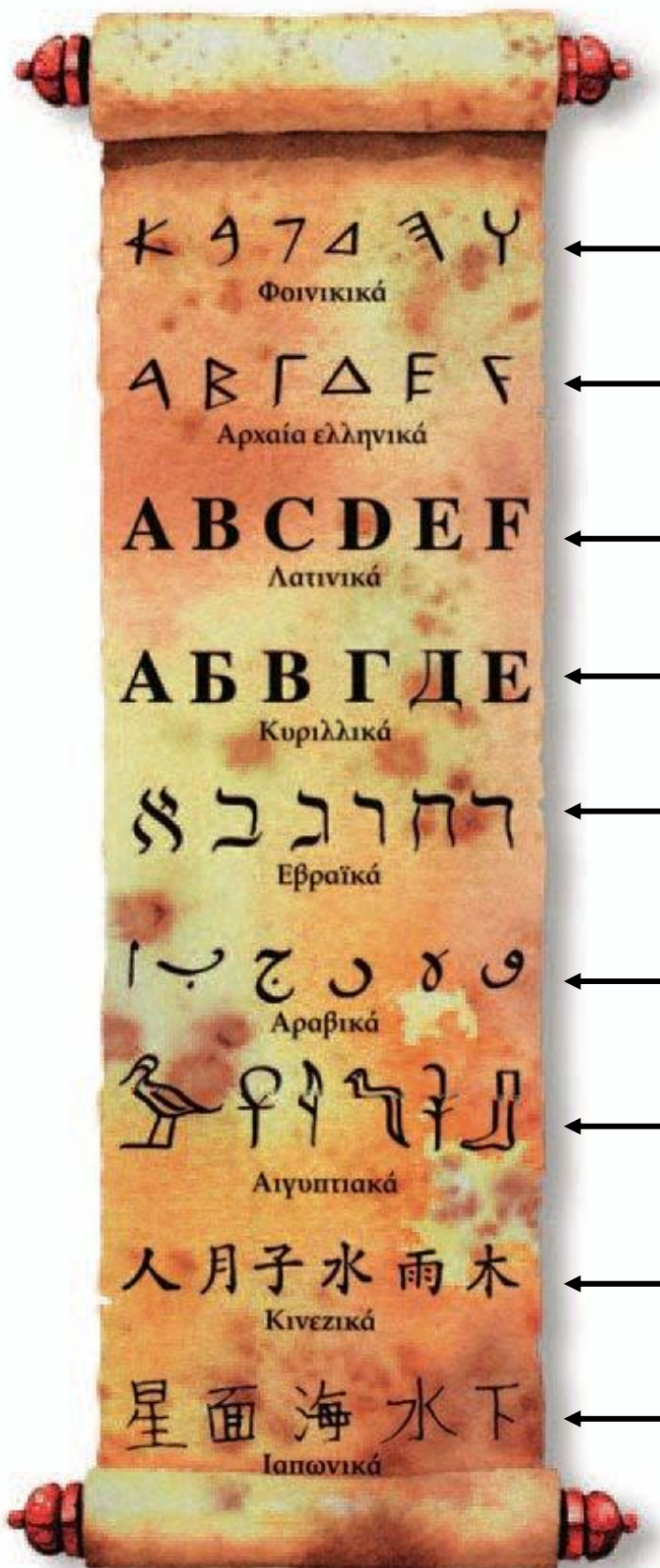
Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων

Πριν αναπτυχθεί η γραφή, οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους. Όμως είναι δύσκολο να θυμόμαστε τα πάντα και να τα μεταφέρουμε με ακρίβεια σε άλλους. Η γραφή είναι ένας τρόπος με τον οποίο αποθη-

κεύουμε και μεταφέρουμε πληροφο-
ρίες σε ανθρώπους με τους
οποίους μας χωρίζει ο χρόνος και η
απόσταση. Δεν ανακαλύφθηκε από
ένα άτομο ή μία κοινωνία.

Εξελίχθηκε σε διαφορετικά μέρη
και περιόδους με σκοπό τη διατή-
ρηση αρχείων και την καταγραφή
γεγονότων. Έχει πολλές μορφές,
από την απλή εικονογραφία έως
την τυποποιημένη γραφή, που
απεικονίζει τους ήχους μιας
γλώσσας και αποτυπώνεται σε
κάθε είδους υλικό, από χαρτί έως
κεραμικά. Σήμερα, η γραφή
αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι
της καθημερινής ζωής.

*Ιστορία της Γραφής, εκδ.
Ερευνητές, Αθήνα, 1997 (διασκευή)*

κ α γ δ ε υ

Φοινικικά

Α Β Γ Δ Ε Ϝ

Αρχαία ελληνικά

A B C D E F

Λατινικά

А Б В Г Д Е

Κυριλλικά

א ב ג ד ה ו

Εβραϊκά

ا ب ج د ه و

Αραβικά

象 尸 子 水 雨 木

Αιγυπτιακά

人 月 子 水 雨 木

Κινεζικά

星 面 海 水 下

Ιαπωνικά

← 1. Φοινικικά

← 2. Αρχαία
ελληνικά

← 3. Λατινικά

← 4. Κυριλλικά

← 5. Εβραϊκά

← 6. Αραβικά

← 7. Αιγυπτιακά

← 8. Κινέζικα

← 9. Ιαπωνικά

Το βιβλίο του πολιτισμού,
εκδ. Σαββάλα, Αθήνα, 2005

Γράμματα βασισμένα σε ήχους:

1. Φοινικικά	3. Λατινικά
2. Αρχαία ελληνικά	4. Κυριλλικά

Γράμματα βασισμένα σε εικόνες:

5. Εβραϊκά	8. Κινέζικα
6. Αραβικά	9. Ιαπωνικά
7. Αιγυπτιακά	

Ο Δίσκος της Φαιστού

Βρέθηκε στη Φαιστό της Κρήτης (περίπου 60 χιλιόμετρα νότια του Ηρακλείου) στις αρχές του 20ου αιώνα. Είναι φτιαγμένος από κεραμικό υλικό, έχει 16 εκ. διάμετρο και είναι διπλής όψης. Το κείμενο πάνω του είναι τυπωμένο από κινητά στοιχεία (σφραγίδες) σε σπειροειδή μορφή από το κέντρο προς την περιφέρεια. Οι επιστήμονες πιστεύουν ότι φτιάχτηκε από δύο

δίσκους πηλού που ενώθηκαν πριν στεγνώσουν, περίπου το 1600 π.Χ.

Χρησιμοποιήθηκαν 45 διαφορετικά σύμβολα που χωρίζονται από κάθετες γραμμές. Από το πλήθος των διαφορετικών συμβόλων συμπεραίνουμε ότι είναι πολλά για να είναι γράμματα (όπως αυτά που χρησιμοποιούμε σήμερα), αλλά και λίγα για να είναι ιδεογράμματα, (όπως έχει π.χ. η κινέζικη γραφή), οπότε πρόκειται μάλλον για συλλαβές.

***Εγκυκλοπαίδεια
Πατάκης-Oxford,
Τόμος 15ος, εκδ.
Πατάκη, Αθήνα, 2001.***

www.geocities.com/sfetel/gr/graph_g.htm#faist

Οι κινεζικοί χαρακτήρες
Αυτοί οι χαρακτήρες εμπνέονται
μερικές φορές από το σχήμα των
αντικειμένων που δηλώνουν. Γι'
αυτό εδώ, μπορούμε να φαντα-
στούμε ότι η κάθετη γραμμή παρι-
στάνει τον κορμό του δέντρου. Ο
χαρακτήρας «δάσος» φτιάχνεται με
δυο χαρακτήρες «δέντρο»

木

δέντρο

林

δάσος

Τα Κινεζάκια μαθαίνουν τη γραφή
χρησιμοποιώντας αυτές τις ομοιό-
τητες, αλλά για τους περισσότερους
χαρακτήρες το σχέδιο δεν έχει κα-
μιά σχέση με την πραγματικότητα.

*Η Επικοινωνία από την αρχή μέχρι
το Ίντερνετ, εγκυκλοπαίδεια των
νέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998*

1. Γίνετε κι εσείς εξερευνητές και ανακαλύψτε μέσα στα κείμενα τη σωστή απάντηση. Σημειώστε το σύμβολο για κάθε σωστή απάντηση.

Από τότε που ανακαλύφθηκε η γραφή, οι άνθρωποι σταμάτησαν να συγκρατούν τις πληροφορίες στο μυαλό τους.

Από τότε που ανακαλύφθηκε η γραφή, οι άνθρωποι βρήκαν έναν τρόπο να αποθηκεύουν και να μεταφέρουν πληροφορίες.

Υπάρχουν σύμβολα και στις δύο πλευρές του δίσκου.

Τα σύμβολα επάνω στο δίσκο είναι χαραγμένα με το χέρι.

Οι Κινέζοι γράφουν ζωγραφίζοντας τα αντικείμενα που θέλουν να περιγράψουν.

Λίγοι είναι οι κινέζικοι χαρακτήρες που μοιάζουν με το πραγματικό σχέδιο.

2. Πάνω σε τι υλικά έγραφε όλος αυτός ο αρχαίος κόσμος; Από όλους σχεδόν τους λαούς έχουν βρεθεί επιγραφές χαραγμένες σε κεραμικά. Πιο επίσημα κείμενα βρέθηκαν σκαλισμένα σε μάρμαρο ή σε βράχο ακόμα και σε μεταλλικές πλάκες.

Αργότερα χρησιμοποίησαν κατάλληλα επεξεργασμένα δέρματα (περγαμηνές), πάπυρους και τελικά χαρτί.

► Αναζητήστε πληροφορίες για τα υλικά γραφής στον αρχαίο κόσμο.

► Συζητήστε στην τάξη τα υλικά γραφής που χρησιμοποιούσαν τότε και σήμερα.

► Πώς μπορούμε να γράψουμε πάνω σε ξύλο, σε δέρμα, σε ύφασμα ή σε μια ... τούρτα γενεθλίων;

3. ► Χωρίστε τις λέξεις που

βρίσκονται στο δίσκο σε συλλαβές, όπως οι αρχαίοι

Μινωίτες τραβώντας δηλαδή μια κάθετη γραμμή (|) και εξηγήστε γιατί τις χωρίσατε με αυτό τον τρόπο.

► Αντιγράψτε τώρα εδώ τις λέξεις του δίσκου με μικρά γράμματα:

.....

.....

.....

.....

Πότε;

«Πριν αναπτυχθεί η γραφή,

τι κάνουν; / τι έκαναν; / τι θα κάνουν;

οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους».

Η λέξη «πριν», με την οποία ξεκινάει η πρώτη πρόταση, δηλώνει το χρόνο που συνέβη κάτι και είναι **χρονικός** σύνδεσμος. Γι' αυτό και η πρόταση λέγεται **χρονική πρόταση**.

Άλλοι χρονικοί σύνδεσμοι είναι οι λέξεις:

όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε.

Οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι.**

► Ενώστε τις προτάσεις χρησιμοποιώντας το χρονικό σύνδεσμο που είναι στην παρένθεση.

Άλλαξε γνώμη / Του εξήγησα τι είχε συμβεί (μόλις)

.....
.....

Ζωγραφίζει / Χαίρεται (όταν)

.....
.....

Μας χαιρέτισε όλους / Έφυγε για ταξίδι (αφού)

.....

.....

► Παρατηρήστε σε κάθε ζευγάρι προτάσεων:

α. Ποια είναι η κύρια πρόταση και ποια είναι η χρονική;

β. Πότε συμβαίνουν αυτά που λένε τα ρήματα των προτάσεων; Ποιο έγινε πριν; Ποιο έγινε μετά; Μήπως έγιναν και τα δυο μαζί;

5. Στο δίσκο της Φαιστού τα σύμβολα είναι πολλά για να τα θεωρήσουμε γράμματα.

Συζητήστε για τη σημασία της λέξης «γράμματα» στις παρακάτω προτάσεις:

🌸 Ο Μιχάλης, μετά από πολλές προσπάθειες, κατάφερε τελικά να κάνει ωραία γράμματα.

🌸 Η Αρετή παίρνει πολύ εύκολα τα γράμματα.

🌸 Ο διάσημος τραγουδιστής παίρνει καθημερινά πολλά γράμματα από τους θαυμαστές του.

🌸 Η γιαγιά μου δεν έμαθε πολλά γράμματα αλλά είναι σοφός άνθρωπος.

Πότε λέμε τι;

Λέμε...	Όταν...
1. Μαθαίνω γράμματα	
2. Παίρνω τα γράμματα	
3. Παίρνω γράμματα	
4. Κάνω ωραία γράμματα	

Αν δυσκολευτείτε η Ραλλού έχει τις απαντήσεις.

**Έχω καλό γραφικό χαρακτήρα
Μαθαίνω εύκολα
Αμβάνω πιστολόξ
Μορφώνομαι**

Συλλαβίστε τις λέξεις
και αντιγράψτε τες
στην κατάλληλη στήλη:

γρίφος, ξεκαρδίζομαι, απορώ,
υλικό, κληρονομώ, δίσκος,
κωφός, -ή,- ό, μπαλέτο, υποχωρώ,
θάρρος, προσπάθεια, μολύβια,
πληροφορία, γλώσσα,
αγχωμένος, -η, -ο, ροδάνι,
διερμηνέας, χαρτί, συγκρατώ,
ανακαλύπτω, σύμβολο, γράμμα,
αρχείο, καταγραφή, χαρακτήρας,
ρυθμός, ήχος, επικοινωνία.

Δισύλλαβες

.....

.....

.....

.....

Τρισύλλαβες

.....

.....

.....

.....

Πολυσύλλαβες

.....

.....

.....

.....

Πίνακας Αυτοαξιολόγησης

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω το συμμαθητή μου
Να αναγνωρίζω την κυριολεξία και τη μεταφορά.			
Να χρησιμοποιώ σωστά τις αόριστες αντωνυμίες.			

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω το συμμαθητή μου
Λέξεις και εκφράσεις με τη λέξη γλώσσα.			
Να φτιάχνω χρονικές προτάσεις χρησιμοποιώντας τους χρονικούς συνδέσμους.			

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω το συμμαθητή μου
Λέξεις και φράσεις που φανερώνουν τρόπο.			
Να συλλαβίζω σωστά τις λέξεις.			
Τις διαφορετικές σημασίες της λέξης γράμματα.			

<p>Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:</p>	<p>Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια</p>	<p>Μπορώ μόνος μου</p>	<p>Μπορώ να βοηθήσω το συμμαθητή μου</p>
<p>Να φτιάχνω λέξεις χρησιμοποιώντας το αχώριστο μόριο -α.</p>			

Η Ραλλού σάς προτείνει.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ., *Λαϊκά παραμύθια για μικρά παιδιά*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1997.

Ζαν Ζωρζ Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων, εκδ. Αστέρης Δεληθανάσης, Αθήνα, 1991.

Η Επικοινωνία από την αρχή μέχρι το Ίντερνετ, εγκυκλοπαίδεια των νέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.

Ιστορία της Γραφής, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1997.

Νιρβάνας Παύλος, Τα Άπαντα, 3ος τόμος, εκδ. Χρήστου Γιοβάνη, Αθήνα, 1968.

Το βιβλίο του Πολιτισμού, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2005.

Φασούλα Ευδοξία, Η ελληνική γραφή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002.

Σακελλαρίου Χάρης, Ιστορίες και ανέκδοτα απ' τον αρχαίο κόσμο, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.

www.plefsis.gr/glossa.htm Οι δυο λόγιοι του πρώην πρωθυπουργού και καθηγητή κ. Ξενοφώντα Ζολώτα.

<http://deaf.elemedu.upatras.gr>

www.medlook.net/kids/tongue.asp
www.ime.gr,

www.ipode.gr www.asprilexi.com
(Ασκήσεις και παιχνίδια με τη γλώσσα)

Ανθολόγιο! Νανά Νικολάου,
«Γλωσσοδέτης» - «Λογοπαίχνιδο»

Η Γραμματική μου

Τα ουσιαστικά

Θηλυκά ισοσύλλαβα και
ανισοσύλλαβα σε **-α**

	Ενικός αριθμός	
Όνομ.	η ελιά	η γιαγιά
Γεν.	της ελιάς	της γιαγιάς
Αιτ.	την ελιά	τη γιαγιά
Κλητ.	ελιά	γιαγιά

	Πληθυντικός αριθμός	
Όνομ.	οι ελιές	οι γιαγιάδες
Γεν.	των ελιών	των γιαγιάδων
Αιτ.	τις ελιές	τις γιαγιάδες
Κλητ.	ελιές	γιαγιάδες

Ισοσύλλαβα θηλυκά σε -η

	Ενικός αριθμός	
Ονομ.	η τροφή	η γεύση
Γεν.	της τροφής	της γεύσης
Αιτ.	την τροφή	τη γεύση
Κλητ.	τροφή	γεύση

	Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	οι τροφές	οι γεύσεις
Γεν.	των τροφών	των γεύσεων
Αιτ.	τις τροφές	τις γεύσεις
Κλητ.	τροφές	γεύσεις

Υποκοριστικά ουσιαστικά

Οι λέξεις που δείχνουν ότι κάτι είναι μικρό λέγονται υποκοριστικά.

Σχηματίζουμε υποκοριστικά με τις καταλήξεις :

-άκι,-άκος,-ούλα,-ίτσα, -άκης, -ούλης

Τα αριθμητικά

Τα επίθετα που δηλώνουν αριθμούς λέγονται αριθμητικά.

A. Τα αριθμητικά επίθετα που φανερώνουν ορισμένο πλήθος από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα λέγονται απόλυτα, π.χ. δώδεκα μαθητές, μια πέτρα.

Από τα απόλυτα αριθμητικά κλίνονται μόνο τα:

ένας, μία - μια, ένα
τρεις, τρεις, τρία
τέσσερις, τέσσερις, τέσσερα

ένας, μία, ένα

Ενικός αριθμός		
Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία, μια	ένα
ενός	μιας	ενός
ένα(ν)	μία, μια	ένα

τρία,

Πληθυντικός αριθμός	
Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο
τρεις	τρία
τριών	τριών
τρεις	τρία

τέσσερα

Πληθυντικός αριθμός	
Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο
τέσσερις	τέσσερα
τεσσάρων	τεσσάρων
τέσσερις	τέσσερα

B. Τα αριθμητικά επίθετα που φανερώνουν τη σειρά, την τάξη λέγονται τακτικά και τα περισσότερα τελειώνουν σε -(τ)ος, -(τ)η, -(τ)ο, π.χ. πρώτος μήνας, τρίτο πάτωμα.

Πολλές φορές χρησιμοποιούμε τα αριθμητικά σαν πρώτα συνθετικά και σχηματίζουμε σύνθετες λέξεις.

Η μορφή που μπορούν να πάρουν τα απόλυτα αριθμητικά, όταν είναι α' συνθετικά σε λέξεις είναι:

Το ένας, μία, ένα	γίνεται μονό-	μονόδρομος
Το δύο	δι-	δίκοπο
	δισ-	δισέγγονος
Το τρία	τρι-	τρίγωνο
	τρισ	τρισχαριτωμένος
Το τέσσερα	τετρα-	τετράγωνος

Από το πέντε ως το ενενήντα εννέα έχουν συνδετικό φωνήεν α.
πέντε- πεντ-ά-γωνο, επτά επτ-ά-γωνο, εξήντα εξηντ-ά-χρονος κτλ.

Οι αντωνυμίες

Οι λέξεις που μπαίνουν αντί για ονόματα λέγονται αντωνυμίες.

► Οι αντωνυμίες που φανερώνουν πως το ίδιο πρόσωπο ενεργεί (κάνει κάτι) και το ίδιο δέχεται την ενέργεια λέγονται αυτοπαθείς αντωνυμίες και κλίνονται έτσι:

Αυτοπαθείς Αντωνυμίες

Ενικός αριθμός		
	Α΄ πρόσωπο	Β΄ πρόσωπο
Ονομ.	ο εαυτός μου	ο εαυτός σου
Γεν.	του εαυτού μου	του εαυτού σου
Αιτ.	τον εαυτό μου	τον εαυτό σου
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομ.	ο εαυτός μας	ο εαυτός σας
Γεν.	του εαυτού μας ή των εαυτών μας	του εαυτού σας ή των εαυτών σας
Αιτ.	τον εαυτό μας ή τους εαυτούς μας	τον εαυτό σας ή τους εαυτούς σας

Ενικός αριθμός			
	Γ' πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομ.	ο εαυτός του	ο εαυτός της	ο εαυτός του
Γεν.	του εαυτού του	του εαυτού της	του εαυτού του
Αιτ.	τον εαυτό του	τον εαυτό της	τον εαυτό του
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.	ο εαυτός τους		
Γεν.	του εαυτού τους ή των εαυτών τους		
Αιτ.	τον εαυτό τους ή τους εαυτούς τους		

► Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε, όταν ρωτάμε, λέγονται ερωτηματικές αντωνυμίες.

Οι ερωτηματικές αντωνυμίες είναι: Το άκλιτο τι, ποιος, ποια, ποιο, πόσος, πόση, πόσο.

Ερωτηματικές Αντωνυμίες

Ενικός αριθμός			
Ονομ.	ποιος	ποια	ποιο
Γεν.	ποιου ή ποιανού	ποιας ή ποιανής	ποιου ή ποιανού
Αιτ.	ποιο(ν)	ποια(ν)	ποιο

Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.	ποιοι	ποιες	ποια
Γεν.	ποιων ή ποιανών	ποιων ή ποιανών	ποιων ή ποιανών
Αιτ.	ποιους	ποιες	ποια

► Αόριστες λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν αόριστα, δηλαδή

χωρίς να τα ονομάζουν, ένα πρόσωπο, ένα ζώο ή ένα πράγμα.

Οι αόριστες αντωνυμίες είναι: ένας, μια, ένα κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό και είναι ίδια με το αριθμητικό και με το αόριστο άρθρο)

κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα (κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό)

κάθε (δεν κλίνεται και συνηθίζεται να χρησιμοποιείται σαν επίθετο) - καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα (κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό)

κάποιος, κάποια, κάποιο - κάμποσος, κάμποση, κάμποσο - άλλος, άλλη, άλλο

μερικοί, μερικές, μερικά (κλίνεται μόνο στον πληθυντικό αριθμό)

κάτι, κατιτί, καθετί, τίποτε (τίποτα),
ο, η, το δείνα, ο, η, το τάδε (δεν
κλίνονται)

Τα ρήματα

► Χρησιμοποιούμε χρόνο αόριστο
για να δείξουμε ότι κάτι έγινε στο
παρελθόν, χωρίς να μας ενδιαφέρει
η διάρκεια του.

► Χρησιμοποιούμε χρόνο συνο-
πτικό μέλλοντα για να δείξουμε ότι
κάτι θα γίνει στο μέλλον, χωρίς να
μας ενδιαφέρει η διάρκεια του.

► Χρησιμοποιούμε χρόνο
παρακείμενο για να δείξουμε ότι
κάτι άρχισε στο παρελθόν και έχει
τελειώσει τη στιγμή που μιλάμε.

► Χρησιμοποιούμε χρόνο
υπερσυντέλικο για να δείξουμε ότι
κάτι άρχισε στο παρελθόν και έχει
τελειώσει πριν γίνει κάτι άλλο.

Ενεργητική φωνή		
Οριστική		
Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος
δένω	έδενα	έδεσα
δένεις	έδενες	έδεσες
δένει	έδενε	έδεσε
δένουμε	δέναμε	δέσαμε
δένετε	δένατε	δέσατε
δένουν	έδεναν	έδεσαν

Ενεργητική φωνή	
Οριστική	
Συνοπτικός Μέλλοντα	Παρακείμενος
θα δέσω	έχω δέσει
θα δέσεις	έχεις δέσει
θα δέσει	έχει δέσει
θα δέσουμε	έχουμε δέσει
θα δέσετε	έχετε δέσει
θα δέσουν	έχουν δέσει

Ενεργητική φωνή
Οριστική
Υπερσυντέλικος
είχα δέσει
είχες δέσει
είχε δέσει
είχαμε δέσει
είχατε δέσει
είχαν δέσει

Παθητική φωνή	
Οριστική	
Ενεστώτας	Παρατατικός
δένομαι	δενόμουν
δένεσαι	δενόσουν
δένεται	δενόταν
δενόμαστε	δενόμαστε
δένεστε	δενόσαστε
δένονται	δένονταν

Παθητική φωνή	
Οριστική	
Αόριστος	Συνοπτικός Μέλλοντας
δέθηκα	θα δεθώ
δέθηκες	θα δεθείς
δέθηκε	θα δεθεί
δεθήκαμε	θα δεθούμε
δεθήκατε	θα δεθείτε
δέθηκαν	θα δεθείτε

Παθητική φωνή	
Οριστική	
Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
έχω δεθεί	είχα δεθεί
έχεις δεθεί	είχες δεθεί
έχει δεθεί	είχε δεθεί
έχουμε δεθεί	είχαμε δεθεί
έχετε δεθεί	είχατε δεθεί
έχετε δεθεί	είχαν δεθεί

Ο αόριστος στην υποτακτική
έγκλιση και στην προστακτική
έγκλιση της παθητικής φωνής:

Παθητική φωνή	
Αόριστος	
Υποτακτική	Προστακτική
(να) δεθώ	-
(να) δεθείς	δέσου
(να) δεθεί	-
(να) δεθούμε	-
(να) δεθείτε	δεθείτε
(να) δεθούν	-

Τα επιρρήματα

Οι άκλιτες λέξεις που προσδιο-
ρίζουν κυρίως τα ρήματα και
φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο,
ποσό, κ.ά. λέγονται επιρρήματα.

Τα επιρρήματα που μας φανερώνουν χρόνο λέγονται χρονικά και απαντούν στην ερώτηση: πότε;

Πότε;

τώρα, πριν, χτες, αύριο, πέρσι, φέτος, κάποτε, αρχικά, μετά, κατόπιν, ύστερα, τέλος, ποτέ, κάπου κάπου, κ.ά.

Ο τρόπος

Για να εκφράσουμε τον τρόπο, δηλαδή να απαντήσουμε στην ερώτηση πώς, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε:

- τροπικά επιρρήματα π.χ. έτσι, μαζί, αλλιώς, καλά, βιαστικά, κτλ.
- εκφράσεις που δηλώνουν τρόπο π.χ. σιγά σιγά, έτσι κι αλλιώς, έτσι κι έτσι, κτλ.

➤ μετοχές του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής που τελειώνουν σε -οντας ή -ώντας.

π.χ. Έφτασα στο σπίτι τρέχοντας και τραγουδώντας.

➤ λέξεις που συνοδεύονται από προθέσεις

π.χ. Πέρασε το δρόμο με προσοχή.

Έκοψε το ψωμί χωρίς μαχαίρι.

Προθέσεις είναι οι άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και φανερώνουν μαζί τους τρόπο, τόπο, χρόνο, ποσό, αιτία, κτλ.. Οι προθέσεις είναι:

Μονοσύλλαβες: με, σε για, ως, προς,

Δισύλλαβες: μετά, παρά, αντί, από, κατά, δίχως, χωρίς,

Τρισύλλαβη: ίσαμε

Χρονικές προτάσεις

Η λέξη, η οποία δηλώνει το χρόνο που συνέβη κάτι, είναι χρονικός σύνδεσμος.

Γι' αυτό και η πρόταση που ξεκινάει με τους χρονικούς συνδέσμους,

λέγεται χρονική πρόταση.

Χρονικοί σύνδεσμοι είναι οι λέξεις: όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε.

Οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις λέγονται σύνδεσμοι

Το ασύνδετο σχήμα

Όταν λέξεις ή προτάσεις τοποθετούνται η μια δίπλα στην άλλη, χωρίς να υπάρχουν ανάμεσα τους σύνδεσμοι (και, αλλά κτλ.), αλλά χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα (,), λέμε ότι έχουμε ασύνδετο σχήμα.

Ο ευθύς και ο πλάγιος λόγος

Στον ευθύ λόγο ακούμε ή διαβάζουμε τα λόγια κάποιου, όπως ακριβώς τα είπε.

Στον πλάγιο λόγο ακούμε ή διαβάζουμε τα λόγια κάποιου, όχι ακριβώς όπως τα είπε, αλλά όπως μας τα μεταφέρει ένα άλλο πρόσωπο.

Τα πάθη των φωνηέντων

1. Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από φωνήεν,

► μερικές φορές χάνεται το τελικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει

έκθλιψη

π.χ. θα αρχίσω → θ' αρχίσω.

► μερικές φορές χάνεται το αρχικό φωνήεν της επόμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει **αφαίρεση**

π.χ. τα έφερε → τα 'φερε.

2. Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από σύμφωνο, μερικές φορές χάνεται το τελικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει **αποκοπή**. π.χ. κόψε το → κόψ' το

► Ο σύνδεσμος και, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται κι

π.χ. **και** άλλη → **κι** άλλη

► Το επίρρημα μέσα, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται → **μέσ'**

π.χ. **μέσα από** → **μέσ' από**

ενώ, όταν παθαίνει αποκοπή,

γράφεται → **μες**

π.χ.

μέσα στο σπίτι → **μες στο σπίτι**

Το τελικό (v)

Μερικές λέξεις άλλοτε διατηρούν το τελικό v και άλλοτε όχι. Οι λέξεις αυτές είναι:

► Τα άρθρα το(v), τη(v), ένα(v)

► Το αριθμητικό ένα(v)

► Η προσωπική αντωνυμία αυτή(v) - τη(v)

► Οι άκλιτες λέξεις δε(v), μη(v).

Οι λέξεις αυτές διατηρούν το τελικό ν όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από:

- ▶ τα φωνήεντα: **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**
- ▶ τα σύμφωνα: **κ, π, τ**
- ▶ τα δίψηφα σύμφωνα: **μπ, ντ, γκ, τσ, τζ**
- ▶ τα διπλά σύμφωνα: **ξ, ψ**

Διατηρούν πάντα το τελικό ν:

- ▶ το επίρρημα σαν
- ▶ η προσωπική αντωνυμία αυτόν - τον
- ▶ η αόριστη αντωνυμία έναν

Περιεχόμενα

10

ΕΝΟΤΗΤΑ

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αγέρα7

Η Γραμματική μου 66

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.